

ARAŞTIRMA MAKALE

Yaşlılarda sosyal ağ kullanımı ve yalnızlık ilişkisinin belirlenmesi

Velittin KALINKARA*¹ & İsmail SARI**

*Pamukkale Üniversitesi, Denizli Teknik Bilimler MYO, Tasarım Bölümü, Denizli / Türkiye

** Pamukkale Üniversitesi, Denizli Teknik Bilimler MYO, Bilgisayar Teknolojileri Bölümü, Denizli / Türkiye

ORCID No: [0000-0001-6497-5307](https://orcid.org/0000-0001-6497-5307) / ORCID No: [0000-0001-6280-0124](https://orcid.org/0000-0001-6280-0124)

Geliş Tarihi: 30 Ekim 2018, Kabul Tarihi: 15 Mart 2019, Yayın Tarihi: 21 Haziran 2019

ÖZET

Teknolojik gelişmeler; kişisel bilgisayarları, oluşturdukları ağ (network) sistemleri ile birlikte kullanabilecekleri internet ismi verilen büyük bir dünyanın parçası şekline dönüştürmüşlerdir. Sosyal ağ, bireylerin internet üzerinden iletişim kurabilmelerini, yazılı ve görsel paylaşım yapmalarını sağlamak amacıyla geliştirilen yazılımlardır. Günümüzde Facebook, Twitter, LinkedIn, Youtube yaygın olarak kullanılan sosyal ağ sitelerindedir. Bu sosyal ağdan yararlanamayan yaşlı bir ölçüde izole olmakta, günlük yaşamın gerektirdiği pek çok aktiviteyi yapmada ve takip etmede zorlanmaktadır. Bilgisayar kullanarak sosyal ağa erişiminin sağlanması, yaşlı bireyin zihinsel olarak aktif tutulması, beyin fonksiyonlarının süreklileştirilmesi, yaşamla bağının güçlendirilmesi, toplumdaki ve toplumsal yaşamdan kopmadan, sosyal ağ aracılığı ile yaşamın içerisinde kendini ifade edebilmesini sağlayacaktır.

Denizli kentsel kesimde yapılan bu çalışmada sosyal ağları kullanan 60+ yaş bireylerin ağları kullanma amaçları ile yalnızlık arasındaki ilişkinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Araştırma sosyal ağları kullanan en az lise öğrenimi görmüş, 205 birey üzerinde yürütülmüştür. "Bireylerin sosyal ağ kullanım amaçları" nı belirlemek için alanyazın taraması ve içerik analizi sonucunda araştırmacılar tarafından 43 maddelik bir taslak oluşturulmuştur. Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek amacıyla veriler üzerinde açımlayıcı faktör analizi uygulanmış, faktör yükü 0.5'in altında olan cümleler model kapsamından çıkartılarak, geriye kalan sorular 3 alt boyutta sınıflandırılmıştır. Yalnızlık durumunu belirlemede ise Van Tilburg ve De Jong Gierveld (1999) tarafından geliştirilmiş "duygusal" ve "sosyal yalnızlığı" ölçen 11 maddelik "yalnızlık ölçeği" kullanılmıştır. Geliştirilen sosyal ağların kullanılma amaçları ölçeği ile yalnızlık ölçeği (duygusal ve sosyal) bulguları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmada ayrıca sosyal ağ kullanım amaçları ve yalnızlık üzerinde yaş, cinsiyet, eğitim, gelir, en çok kullanılan sosyal ağların etkisi sorgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı, internet, iletişim, sosyal ağ, yalnızlık

The determination of social network usage and loneliness relations in the elderly

ABSTRACT

Technological developments; They have transformed personal computers into parts of a big world given the internet name they can use with their network systems they create. Social networking is software that is developed to enable individuals to communicate over the internet, to share written and visual information. Today, Facebook, Twitter, LinkedIn, Youtube are widely used social networking sites. It is isolated in an old age that cannot benefit from the social network, and it is difficult to do and follow many activities that daily life requires. Providing access to the social network by using a computer will enable the elderly person to be mentally active, to maintain brain functions, to strengthen the bond with life, to express himself in life through social networking without breaking away from society and social life.

In this study conducted in the Denizli urban area, it was aimed to determine the relationship between loneliness and the purpose of using the networks of 60+ aged individuals using social networks. The research was conducted on 205 individuals who had at least high school education using social networks. A 43-item draft was drawn up by researchers as a result of content scanning and content analysis to determine "social networking intentions for individuals". In order to determine the validity of the scale, the exploratory factor analysis was applied on the data and the items with factor load less than 0.5 were excluded from the model and the remaining questions were classified in 3 sub-dimensions. In determining loneliness, 11 items "loneliness scale" developed by Van Tilburg and De Jong Gierveld (1999) that measure "emotional" and "social loneliness" will be used. The relationship between the scale of use of the developed social networks and the loneliness scale (emotional and social) was investigated. The research also questioned the effects of age, gender, education, income, and most used social networks on social networking intentions and loneliness.

Key Words: Elderly, internet, communication, social network, loneliness

¹Sorumlu Yazar e-mail: ykalinkara@gmail.com

1.GİRİŞ

Biyolojik, sosyal, kültürel, psikolojik ve ruhsal süreçlerin yaşlılığı anlamlandırmada önemli bir rolü vardır. Günümüzde yaşlılıkla ilgili yapılan çalışmalarda geleneksel görüşlerin değiştiği, yaşlılığın sosyal yönlerinin ve medya kullanımının ele alınıp incelendiği görülmektedir (Cohen 2002:600; Koçak & Bulduklu 2010:6). Yaşlıların diğer yaş grupları gibi zamanlarının önemli bir bölümünü kitle iletişim araçlarını kullanmaya harcaması, medyanın popülaritesi ve kültürel etkisi, insanların ilişkilerini etkileyebilmesi ve diğer boş zaman aktiviteleri üzerindeki belirleyici rolü, araştırmacıların konuya olan ilgisini daha da arttırmıştır (Koçak & Bulduklu, 2010:6). Sosyal medya uygulamaları arasında yer alan sosyal ağlar, kullanıcılara profil oluşturma ve görüntüleme, içerik yükleme, mesajlaşma, tanıtım, kendini ifade etme, diğer insanlarla bağlantı kurma ve mevcut sosyal bağlantıları sürdürme olanakları sunmaktadır (Ellison, Steinfield & Lampe, 2007:1143; Joinson, 2008; Şişman Eren, 2014:231). Dünya genelinde yoğun olarak kullanılan sosyal ağların kullanım amaçları bireylere göre farklılaşmaktadır. Çeşitlilik açısından bakıldığında, sosyal ağ; facebook, myspace, friendster gibi siteleri, youtube flickr gibi yaratıcılığa dayalı paylaşım sitelerini, wikipedia gibi işbirliği oluşturan, LinkedIn gibi iş bağlantıları sağlayan, twitter gibi mikroblog siteleri olmak üzere çok sayıda farklı çevrimiçi bilgi paylaşım formatını kapsayan bir kavramdır (Ellison, vd., 2007:1143; Chu & Kim, 2011:48; Arı, Yılmaz & Bekteş, 2016:68). Teknoloji ile sosyal etkileşimi içeren sosyal ağlar, internetin sunduğu hizmetler arasında en hızlı büyüyen alandır. Sosyal ağların kullanıma amaçları bireye göre farklılık göstermekle birlikte, aile ve arkadaşlarla iletişim kurma, bilgiye ulaşma ve eğlenme amaçlı olarak ifade edilebilir (Şişman Eren, 2014:231). Sosyal ağlar aynı zamanda bireylerin ortak ilgi alanlarına dayalı sanal gruplara katılmasına, dahil oldukları sosyal sınıflarla iletişim kurabilmelerine, profilleri aracılığıyla birbirlerinin hobileri, ilgi alanları, müzik zevkleri ve romantik ilişkilerini görebilmelerine olanak sağlar (Ellison, vd., 2007:1143).

Sosyal etkileşim her yaşta bireyin en temel ihtiyaçlarından. Özellikle yaşlılar, aile ve yakınları yeterli zamana sahip olmadıklarında, daha fazla sorun yaşarlar. Yaş sosyal etkileşimi belirleyen ve sınırlayan önemli bir faktördür. Yaş ilerledikçe bireyin iletişimi azalır, eşin ve yakın arkadaşların kayıpları ve çeşitli ağlardaki değişimi kontrol altına alma konusunda sınırlamalar artmaya başlar. Küresel demografik değişimler nedeniyle durum giderek daha da önemli hale gelir (Fritsch, Steinke & Brem, 2012:463; Baltes & Smith, 2013). Yaşlı bireyler gençlerle kıyaslandığında, sosyal iletişimin giderek azalması izolasyonu arttırdığından sosyal-toplumsal bağlanabilirlik önemli hale gelir (Cornwell, Laumann & Schumm, 2008). Sosyal olarak izole olan yaşlı bireylerin depresyon oranları daha yüksektir ve refah seviyesi giderek düşer (Golden, Conroy, Bruce, Denihan, Greene, Kirby & Lawlor, 2009). Bu bağlamda, sosyal medya teknolojisi, fiziksel veya coğrafi olarak aile ve arkadaşlardan soyutlanmış yaşlılar arasındaki sosyal iletişimi-

bağlanmayı kolaylaştırma potansiyeli taşır. Sağlık ve refaha sosyal bağlanmanın-iletişimin katkıları göz önüne alındığında, yaşlıların ayırt edici sosyal, bilişsel ve psikolojik özelliklerini, teknolojinin yaşamları üzerindeki etkilerini bilmek ve anlamak önemlidir (Hutto, Bell, Farmer, Fausset, Harley, Nguyen & Fain, 2015:69).

Her ne kadar gençler sosyal paylaşım kullanıcılarının en büyük kısmını oluştursa da, sosyal paylaşım ağlarının kullanımı yaşlı insanlar arasında daha hızlı artmakta, ancak toplumsal ve psikolojik engeller, yaşlıların interaktif teknolojiyi kullanmasını engellediğinden yalnızca küçük bir bölümü sosyal paylaşım ağlarını kullanmaktadır (Madden, 2010:6; Hernandez, 2011:4). Son zamanlarda sosyal ağ sitelerinin kullanımının, yalnızlığın azaltılmasına ve zihinsel sağlığın gelişimine yardımcı olabileceği tartışılmaktadır (Aarts, Peek & Wouters, 2015). Ailenin ve arkadaşların kaybedilmesi, sağlığın kötüleşmesi, hareketlilik ve gelir azalması gibi yaşlanmayla birlikte sık yaşanan deneyimler; daha geniş coğrafi hareketlilik, nesillerin daha az bir arada yaşaması, daha az kaynaşmış topluluklar vb nedenlerle yaşlı insanların daha fazla sosyal izolasyona uğraması yalnızlık eğilimini artırmaktadır (Bernard, 2013:3).

Buna karşılık sosyal paylaşım ağları, internet ve diğer iletişim araçlarının, yaşlı bireylerde yalnızlığı azaltabileceği belirtilmiştir (Leist, 2013). Sosyal ağlar konusunda yapılan çalışmalar daha çok kullanıcı profili ve kullanım amacını belirlemeye yöneliktir. Yaşlıların sosyal ağları kullanım amaçları ile yalnızlık ilişkisini ele alan sınırlı sayıda çalışma (Golden et al, 2009; Rico-Urbe, Caballero, Olaya, Tobiasz-Adamczyk, Koskinen, Leonardi, vd., 2016) bulunmaktadır. Bu araştırmalarda, sosyal izolasyon fiziksel ve zihinsel sağlık sorunları için bir risk faktörü olarak tanımlanmıştır. Sosyal olarak kopuk ve yalnız bireylerin enfeksiyon, depresyon ve bilişsel gerileme kadar morbidite ve mortaliteye maruz kalma eğilimlerinin daha fazla olduğu belirtilmiştir. Yalnızca başka birinin varlığı stresi hafifletirken, yalnızlık duyguları stresin fizyolojik etkilerini artırarak kortizol² düzeyinin ve kan basıncının yükselmesine neden olabilmektedir (Cornwell & Waite, 2009:38).

Yaşlılar arasında sosyal izolasyonun incelenmesi, bir takım nedenlerden dolayı özellikle önemlidir. İlk olarak, sosyal izolasyonun yaş arttıkça daha yaygın hale gelebileceğine dair bazı kanıtlar vardır. Yaşlılar daha küçük sosyal ağlara sahiptirler ve yalnızlık duygularını daha çok yaşarlar. Azalan sosyal ağlar, algılanan sosyal destek düzeyini düşürmekte ve yalnızlığı artırmaktadır. Buna karşılık, son zamanlarda yapılan çalışmalar sosyal bağlılığın yaşam boyu değiştiğini ve tatminin bireylere göre farklı olabileceğini göstermektedir. Yaşlıların sosyal destek ve arkadaşlık ihtiyacı, sağlık sorunlarının artmasına ve ölüme neden olabilir. Bu konuda yapılan araştırmalar, yaşlılarda izolasyonun mortalite, morbidite, depresyon ve bilişsel gerileme için daha büyük bir risk olabileceğini göstermiştir (Brummett, Barefoot, Siegler, Clapp-Channing, Lytle, Bosworth, vd., 2001; Cacioppo & Hawkley, 2003; House, Landis &

² Kortizol herhangi bir stres durumunda böbreküstü bezlerinden salgılanan bir hormondur.

Umberson, 1988; Sherbourne, Meredith, Rogers & Ware, 1992; Tomaka, Thompson & Palacios, 2006).

Klinik çalışmalarda iki tip yalnızlık tanımlanmıştır. Birincisi “duygusal (emosyonel) yalnızlık”; özel, samimi ilişkilerin yokluğu, eş veya yakın arkadaşın kaybı sonrasında yaşanır. İkincisi ise “sosyal yalnızlık”tır; daha geniş bir arkadaş grubu ve komşuluk gibi genel ilişkilerin kurulamaması, sosyal ağın bulunmaması ya da toplumun bireyi değerlendirememesi anlamına gelmektedir (Bernard, 2013:3). Sosyal yalnızlık, yaşın ilerlemesi, ulaşım - erişim eksikliği, banka ve postane gibi hizmet alanlarına uzak olma, sağlıklı olmama ve kırsal alanda yaşama ile doğrudan ilişkilidir (Treacy, Butler, Byrne, Drennan, Fealy, Frazer, vd., 2004:15). Önceki araştırmalarda; yalnız yaşamak, küçük bir sosyal ağa sahip olmak, ağ üyeleri ile nadir karşılaşmak, sosyal ağ çeşitliliği eksikliği, sosyal desteğin algılanamaması, sosyal faaliyetlere düşük katılım, duygusal olarak uzak ilişkiler ve yalnızlık veya ait olmama duyguları izolasyon göstergeleri olarak ele alınıyordu. Günümüzde sosyal iletişimsizlik, diğer insanlarla temas eksikliği ve küçük sosyal ağ, az etkileşim, sosyal etkinliklere ve gruplara katılma eksikliği gibi durumsal faktörler tarafından belirlenmekte; algılanan izolasyon, bireyin arkadaşlık ve destek gibi sosyal kaynak eksikliği ile karakterize edilmektedir. Sosyal olarak kopuk olan bireyler küçük sosyal ağlara sahiptir, ağ üyeleri ile nadiren etkileşime girerler ve nadiren sosyal etkinliklere katılırlar. Öte yandan, kendilerini izole olarak algılayan bireyler, arkadaşlarından ve aile üyelerinden sosyal destek eksikliği ve yalnızlık duygusunu algırlar (Cornwell & Waite, 2009:39). Bu nedenle yaşlı bireylerin yalnızlığını azaltmada sosyal ağların etkisinin bilinmesi, yaşlıların yaşam kalitesini artırma ve sağlığını iyileştirmede önem taşımaktadır.

Bu araştırma sosyal ağları kullanan 60 yaş ve üzeri bireylerin sosyal ağları kullanım amaçları ve yalnızlık ilişkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

2.MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma Katılımcıları

Denizli kentsel kesimde yapılan bu çalışmada sosyal ağları kullanan 60 yaş ve üzeri bireylerin kullanım amaçları ve yalnızlık ilişkisinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Araştırma *sosyal ağları kullanan* en az lise öğrenimi görmüş, kadın-erkek 205 birey üzerinde yürütülmüştür. Birleşmiş Milletlerin yaşlılık alt sınırı olarak 60 yaşı belirlemesi (United Nations, 2017) ve ülkenin gelişmişlik düzeyi dikkate alınarak, bu araştırmada da aynı yaklaşım benimsenmiştir. Buna ek olarak, bu bireyler sosyal medya kullanımına daha yakın bir yaş olarak düşünülmüştür.

Sosyal ağ kullanım amaçları üzerinde yaş, cinsiyet, eğitim, gelir, en çok kullanılan sosyal ağların etkisi araştırılmış; sosyal ağ kullanımını ve sosyal medya kullanımını ile yalnızlık ilişkisi ele alınmıştır. Araştırma dört temel bileşeni içermektedir: (a) sosyal ağı kullanan yaşlının demografik ve sosyo-ekonomik durumu ve ilgili faktörler; (b) sosyal ağları kullanma amaçları, (c) sosyal medya kullanımını ve (d) yaşlının yalnızlık durumu ile ilgili sonuçlar.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada verileri toplamak amacıyla, araştırmacılar tarafından geliştirilen “Yaşlı Bireylerin Sosyal Ağları Kullanım Amaçları Ölçeği” ile de Jong Gierveld ve Kamphuis (1985) tarafından geliştirilen “Yaşlılar İçin Yalnızlık Ölçeği” kullanılmıştır. Ayrıca araştırmacılar tarafından bireyin sosyo-demografik özelliklerini içeren bir bilgi formu da eklenmiştir.

a. Yaşlı bireylerin sosyal ağları kullanım amaçları ölçeği; “Bireylerin sosyal ağ kullanım amaçları”ni belirlemek için alanyazın taraması (Costa, Matos, Pinheiro, Salvador, Vale-Dias & Zenha-Rela, 2016; Filiz, Erol, Dönmez & Kurt, 2014; Usluel, Demir & Çınar, 2014; Rosen, Whaling, Carrier, Cheever & Rokkum, 2013) sonucu 43 maddeden oluşan bir soru havuzu hazırlanmıştır. Hazırlanan soruların dil geçerliği için uzmanlardan görüş alınmış ve forma son hali verilerle 50 kişi üzerinde pilot uygulama yapılmıştır. Daha sonra sosyal ağları kullanan ve anket uygulamasını kabul eden en az lise öğrenimi görmüş 205 bireyle yüz yüze görüşerek anket formları doldurulmuştur. Yaş alt sınırı Birleşmiş Milletler (United Nations, 2017) verileri dikkate alınarak 60 yaş kabul edilmiştir.

Araştırma kapsamında geliştirilen veri toplama aracı 5’li Likert tipinde tasarlanmıştır. Ölçeğin maddelerine verilecek cevaplar “Kesinlikle katılıyorum” (5) ile “Kesinlikle katılmıyorum” (1) arasında değişmektedir. Öleğkten en fazla 130, en az 26 puan alınabilmektedir. Faktörlere göre kullanım amacı konusunda sınır bir değer belirlenmemiştir. “Sosyal Ağları Kullanım Ölçeği” için verilerin Kaiser-Meyer Olkin (KMO) değeri .877 (p<0.001) olarak kaydedilmiştir. Maddenin Bartlett’s Testi sonucunun ise [$\chi^2=2529,744$, df= 325 p<.0001] anlamlı olduğu saptanmıştır. Maddeler arasındaki korelasyon matrisinin uygunluğu ve normal dağılım göstermesi nedeniyle faktör analizi yapılmasına karar verilmiştir.

Faktör analizi uygulamasında verilerin yorumlanması için varimax eksen döndürme tekniği uygulanmıştır. Kırk üç maddeden oluşan ölçme aracı sınırlama yapılmaksızın yapılan analiz sonucunda 4 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ancak ölçeğin kırılma indeksi 3 yapıldığından dolayı, 3 faktörlü bir analiz yapılmıştır. Üç faktörlü yapıda 14 maddenin faktör yükü .50’nin altında yer aldığı için, üç madde ise modelin yapısını bozduğu için öleğkten çıkarılmış, hesaplamalar 26 madde üzerinden gerçekleştirilmiştir (Ek 1). Sosyal ağ kullanım amaçlarını içeren 26 madde için 3 alt boyut “içerik paylaşma (content sharing)” 10 madde (Faktör 1), “iletişim kurma (communication)” 9 madde (Faktör 2) ve “işbirliği sağlama (cooperation)” 7 madde (Faktör 3) olarak isimlendirilmiştir (Tablo 1). Bunlardan faktör 1 (içerik paylaşma) varyansın % 30,57’sini, faktör 2 (iletişim kurma) % 13,07’sini, faktör 3 (işbirliği sağlama) ise % 8,19’unu açıklamakta olup, 3 faktörlü modelin ortak varyansı % 51,82’dir. Ölçeğin bu haliyle iyi bir yapı olup olmadığının belirlenmesi amacıyla birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi yapılmasına karar verilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) için LISREL 8.71 paket programı kullanılmıştır (Jöreskog & Sörbom, 2004). DFA, AFA (açıklayıcı Faktör Analizi) ile elde edilen üç faktörlü modelin doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek amacıyla, veriler bir covariance matrix üzerinde yürütülmüştür. LISREL paket programı ile ölçeğin

uygun bir yapıda olup olmadığını belirlemek için yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, $X^2=687.71$, $df=296$, $RMSEA=0.081$ ile mükemmel ve iyi düzeyde uyum değerlerine ulaşılmıştır. Bu çalışmada yaşlıların sosyal ağları kullanım amaçlarına ilişkin ön çalışma niteliğindeki 26 maddeli ölçeğin KMO örneklem yeterliliği (0,939 $p<0.001$) mükemmel; ölçeğin güvenilirliğini test etmek amacıyla hesaplanan Cronbach's alpha değeri 0.876 ($p<0.001$) bulunmuştur. Cronbach's $\alpha>0.8$ olması anketin yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir (DeVellis, 2012).

b. Yaşlılar İçin Yalnızlık Ölçeği: Yalnızlık duygusunu ölçmek amacıyla de Jong Gierveld ve Kamphuis (1985), tarafından geliştirilmiş, Van Tilburg ve De Jong Gierveld (1999) tarafından revize edilmiş olan ölçek bilişsel davranışçı yaklaşımı esas alarak geliştirilmiş bir ölçme aracıdır. Toplamda 11 maddesi olan ölçek, "duygusal yalnızlık" ve "sosyal yalnızlık" olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır: Ölçeğin altı maddesi (2, 3, 5, 6, 9, 10) duygusal yalnızlığı ölçen olumsuz maddeler; beş maddesi ise (1, 4, 7, 8, 11) sosyal yalnızlığı ölçen olumlu maddelerdir. Toplam yalnızlığı hesaplamak için; duygusal yalnızlık sonuçları ile sosyal yalnızlık sonuçları toplanmakta, iki boyutun toplamı genel yalnızlık puanını oluşturmaktadır (De Jong Gierveld & Van Tilburg, 2011). Ölçekten alınacak en düşük puan 0, en yüksek puan 22'dir. Yalnızlık ölçeğinin, ölçüt geçerliliğini test etmek amacıyla UCLA yalnızlık ölçeği ile yapılan iki ayrı çalışmanın sonucunda .66 ve .81 korelasyon bulunmuştur (Akt. Akgül & Yeşilyaprak, 2015). Türkçeye uyarlaması, Akgül ve Yeşilyaprak (2015) tarafından yapılmıştır. Uyarlama çalışmasında yalnızlık ölçeğinin KMO örneklem yeterliliği (0,875 $p<0.001$) çok iyi; Cronbach's α katsayısı duygusal yalnızlık alt boyutu için 0,79, sosyal yalnızlık alt boyutu için 0,81, toplamda 0,85 bulunmuştur.

Veri Analizi

Araştırmada sosyal ağ kullanan yaşlı bireylere ilişkin betimsel istatistiklerin yanı sıra sosyal ağ kullanım amaçlarının ve yalnızlık durumunun sosyo-demografik özelliklere (yaş, cinsiyet, eğitim, algılanan gelir) göre farklılaşp farklılaşmadığını incelemek için bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizinden (ANOVA) yararlanılmıştır. Yalnızlık alt boyutları ile yaşlı bireylerin sosyal ağları kullanım amaçları ölçeği alt boyutları arasındaki ilişki korelasyon analizi ile belirlenmiştir.

3.BULGULAR

Bireylere ilişkin bilgiler

Araştırma kapsamına alınan bireylerin % 67.8'i erkek, % 32.2'si kadındır, yaşları 60-86 arasında değişmektedir. Bireylerin % 28.3'ü lise, % 20.0'si ön lisans, % 47.3'ü lisans, % 4.4'ü de lisans üstü eğitim görmüştür. Gelir düzeyini % 22.0'si düşük, % 66.8'i orta, % 11.2'si yüksek olarak nitelemektedir. Bireylerin % 8.3'ü tek başına yaşamaktadır, % 60.0'i eş ile birlikte, % 31.7'si eşi ve çocukları ile birlikte yaşamaktadır.

Sosyal ağ kullanımı incelendiğinde % 21.4'ü tek bir sosyal ağı (facebook, youtube, WhatsApp) kullanmaktadır. İki ağı birlikte kullananların oranı % 39.6'dır, geriye kalan % 39.0 ise ikiden fazla ağı birlikte kullanmaktadır. Bunlar içinde % 51.5'i en çok facebook, % 32.5'i WhatsApp kullanmaktadır. Diğerleri ise Twitter, Youtube ve Instagram (% 16.0) kullanmaktadır. Sosyal ağa ulaşma aracı olarak % 23.9'u yalnızca bilgisayar, % 35.6'sı akıllı telefonu, % 40.5'i ise her ikisini birlikte kullanmaktadır. Yaşlı kullanıcıların % 68.3'ü her gün internete girmektedir. Haftada üç-dört kez girenler % 25.9, daha seyrek girenler ise % 5.8 oranındadır. Sosyal ağları günlük kullanma süresi günde bir saatten az olanlar % 46.3, 1-3 saat olanlar % 45.9 oranındadır. Diğerleri ise 4 saatten daha uzun süre (% 7.8) sosyal ağları kullanmaktadır.

Yaşlıların yaklaşık 1/3'ü haftada birkaç kez organize grup / dernek toplantılarına katılmakta, % 22.9'u ise hiç katılmamaktadır. Dini etkinliklere hiç katılmayanların (camiye gitme dahil) oranı yarıdan fazladır (%56.1). Yarıya yakınının (% 42.4) arkadaş ve akrabalarla iletişimi yoktur, % 37.1'i ise arkadaş ve akrabalarıyla her gün görüşmektedir. Büyük çoğunluğu (% 95.6) komşularla iletişim içindedir, % 27.3'ü her gün, % 34.6'sı haftada birkaç kez komşuları ile görüşmektedir. Yalnızlık hissetme durumu incelendiğinde % 55.1'i hemen hiç yalnızlık hissetmediğini, % 38.6'sı bazı zamanlar yalnızlık hissettiğini belirtmiştir. Çoğunlukla yalnızlık hissettiğini belirtenler % 6.3 oranındadır. Kadın ve erkekler arasında yalnızlık hissetme bakımından fark bulunmamaktadır ($Z= -.063$, $p>0.05$).

Yaşlıların Sosyal Ağ Kullanım Amaçları ve Yalnızlık Düzeyleri

Yaşlıların "sosyal ağ kullanım amaçları" nı belirlemek için geliştirilen ölçekten ve yalnızlık ölçeğinden aldıkları puanlar Tablo 1'de verilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi "sosyal ağ kullanım amaçları ölçeğinde" ortalama puan "SA-içerik paylaşma" için $36,444\pm 0,517$; "SA-iletişim kurma" $21,390\pm 0,498$; "SA-işbirliği sağlama" $22,512\pm 0,434$; ve toplam için $80,346\pm 1.130$ 'dur.

Katılımcıların yalnızlık puanları "Y-duygusal yalnızlık" için $3,288\pm 0.220$; "Y- sosyal yalnızlık" için $8,263\pm 0.144$; toplam puan ise $11,551\pm 0,187$ 'dir.

"Yaşlıların Sosyal Ağ Kullanımı" nı Etkileyen Değişkenler

Araştırmada sosyal ağ kullanımının sosyo-demografik özelliklere göre farklılaşp farklılaşmadığını incelemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) (Tablo 2) ve t testi (Tablo 3) kullanılmıştır. Varyans analizinde sosyal ağ kullanım amaçları üzerinde yaş, algılanan gelir, evde kimlerle yaşandığı, sosyal ağa ulaşma aracı ve sosyal katılımın (S12, S13, S14 ve S15) etkileri incelenmiştir. Araştırma kapsamına alınan yaşlıların "Sosyal Ağları Kullanım Amaçları Ölçeği"nden aldıkları puanlar üzerinde evde kimlerle yaşadığının ve "arkadaş ve akrabalarla iletişimin (S14)" etkili olmadığı ($p>0.05$) belirlenmiştir.

Tablo 1. Araştırma grubunda ölçek puanlarının dağılımı (n=205)

Ölçekler	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
İçerik Paylaşma	36,444	7,399
İletişim Kurma	21,390	7,128
İşbirliği Sağlama	22,512	6,218
Sosyal Ağ Kullanım Amaçları Ölçeği (SA) (Toplam)	80,346	16,183
Duygusal Yalnızlık	3,288	3,158
Sosyal Yalnızlık	8,263	2,058
Yalnızlık Ölçeği (Y) (Toplam)	11,551	2,680

Sosyal ağ kullanımı üzerinde yaş değişkeninin etkisi araştırılmış (Tablo 2), "*işbirliği sağlama*" alt boyutunda yaş ilerledikçe puanların düştüğü gözlenmiştir ($F=5,816$ $p<0.01$). Özellikle 60-64 yaş grubunda sosyal ağ kullanımı, 70+ yaştakilere göre daha yüksek bulunmuştur. "*İçerik paylaşma*" ve "*iletişim kurma*" bakımından yaş grupları arasında fark bulunmamaktadır ($p>0.05$). Algılanan gelir arttıkça "iletişim kurma" alt boyut puanları yükselmektedir ($F=6,137$ $p<0.01$). İçerik paylaşma ve işbirliği sağlama alt boyutlarında ve toplam puanlar üzerinde gelirin anlamlı etkisi bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Yaşlıların kullandıkları sosyal ağa ulaşma aracı ile sosyal ağ kullanım amaçları arasında anlamlı ilişki vardır ($p<0.001$). İçerik paylaşma ($F=6,052$ $p<0.01$) ve işbirliği sağlama ($F=9,611$ $p<0.01$) bakımından bilgisayar ve akıllı telefonun ikisini birlikte kullananlarla, yalnızca akıllı telefon ya da yalnızca bilgisayar kullananlar arasında fark önemlidir. Sosyal ağ kullanımı bakımından da akıllı telefon kullananlarla, her ikisini birlikte kullananlar arasında fark vardır ($F=5,388$ $p<0.01$). Her ikisini (bilgisayar ve akıllı telefon) birlikte kullananların toplam puanları diğerlerine göre daha yüksektir.

Arkadaş ve akrabalarla iletişim sıklığı (S14) ile sosyal ağ kullanım amaçları arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır ($p>0.05$). Buna karşılık "*organize grup / dernek toplantılarına katılma* (S12)", "*dini etkinliklere katılma (camiye gitme dahil)* (S13)" ve "*komşularla iletişim* (S15)" yaşlı bireylerin sosyal ağları kullanma amaçlarını etkilemektedir ($p<0.05$). Toplumsal organizasyonlarda yer almayan / dernek toplantılarına katılmayan bireylerin daha az sosyal ağ kullandıkları ve "*işbirliği sağlama*" alt boyut puanlarının düşük olduğu görülmektedir ($F=4,803$ $p<0.01$). Aynı durum toplam puanlar için de geçerlidir ($F=3-727$ $p<0.01$). Bu bireyler hem sosyal ilişkilerinde hem de sosyal ağ kullanmada diğerlerine göre daha az katılımcı bir tutum izlemektedirler.

"*İletişim kurma*" alt boyutunda dini etkinliklere hiç katılmayanların ($F=3,015$ $p<0.02$), "*işbirliği sağlama*" alt boyutunda ise etkinliklere her gün katılanların

puanlarının daha düşük olduğu ($F=4,304$ $p<0.01$) belirlenmiştir. "*İçerik paylaşma*" alt boyutunda ve "*sosyal ağ kullanımı*"nda ilişki anlamsız bulunmuştur ($p>0.05$). "*İletişim kurma*" alt boyutunda komşularla hiç iletişimi olmayan yaşlıların puanlarının daha düşük olduğu ($F=2,564$ $p<0.04$), "*işbirliği sağlama*" alt boyut puanlarının da diğerlerinden daha düşük olduğu ($p>0.05$) görülmektedir. Bu sonuçlar sosyal ağ kullanım puanları düşük olan bireylerin, sosyal organizasyonlara, dini etkinliklere katılmada ve komşularla iletişimde zayıf olduklarını, daha çok akraba ve arkadaşlarla iletişim kurduklarını göstermektedir.

İkili değişkenlerde t testi kullanılmış, sosyal ağ kullanımı üzerinde cinsiyet, eğitim, internete giriş sıklığı ve yalnızlık hissetme durumunun etkisi irdelenmiştir (Tablo 3). Araştırma kapsamına alınan yaşlıların "*Sosyal Ağları Kullanım Amaçları Ölçeği*"nden aldıkları puanlar üzerinde eğitim değişkeninin ($p>0.05$) ve yalnızlık hissetme durumunun anlamlı etkisinin olmadığı ($p>0.05$) belirlenmiştir.

Sosyal ağ kullanımı bakımından kadınlarla erkekler arasında fark vardır. Erkekler kadınlara göre sosyal ağları daha fazla kullanmaktadır, bu durum toplam puana da yansımaktadır. Kadınlarla erkekler arasında "*iletişim kurma*" alt boyutunda erkekler lehine fark ($t=3,257$ $p<0.01$) bulunmakta; ancak "*içerik paylaşma*" ve "*işbirliği sağlama*" alt boyutlarında kadınların puanları daha yüksek olmasına karşın anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Yaşlıların internete giriş sıklığı ile sosyal ağları kullanım amaçları arasında bir ilişki vardır. Her gün kullananlarla (% 68,3), kullanma sıklığı daha az olanlar (% 31,7) arasında her gün kullananlar lehine anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,01$). İnterneti her gün kullanan bireylerin "*içerik paylaşma*" ($F=2,909$ $p<0.01$), "*iletişim kurma*" ($F=2,393$ $p<0.02$) ve "*işbirliği sağlama*" ($F=4,754$ $p<0.01$) alt boyut puanları ara sıra kullananlara göre daha yüksektir. Toplam puanlarda da her gün internete girenler lehine anlamlı bir farklılık ($F=4,253$ $p<0.05$) vardır.

Tablo 2. “Yaşlıların Sosyal Ağları Kullanım Amaçları Ölçeği”ne ilişkin analiz sonuçları (ANOVA)

Sosyal Ağları Kullanım Amaçları Ölçeği alt boyutları	Değişken	Kareler toplamı	sd	F	p
İçerik paylaşma	Yaş grubu*	146,713	2	1,344	önemsiz
İletişim kurma		137,115	2	1,354	önemsiz
İşbirliği sağlama		429,461	2	5,816 ^{ac}	p<0.01
Sosyal ağ kullanımı (T)		466,809	2	,890	önemsiz
İçerik paylaşma	Algılanan Gelir**	97,107	2	,886	önemsiz
İletişim kurma		593,753	2	6,137 ^{ab,ac}	p<0.01
İşbirliği sağlama		17,186	2	,221	önemsiz
Sosyal ağ kullanımı (T)		1447,075	2	2,812	önemsiz
İçerik paylaşma	Sosyal ağa ulaşma aracı***	631,435	2	6,052 ^{ac,bc}	p<0.01
İletişim kurma		54,188	2	,531	önemsiz
İşbirliği sağlama		685,291	2	9,611 ^{ac,bc}	p<0.01
Sosyal ağ kullanımı (T)		2705,571	2	5,388 ^{bc}	p<0.01
İçerik paylaşma	S12†	385830	4	1,789	önemsiz
İletişim kurma		423,440	4	2,130	önemsiz
İşbirliği sağlama		691,202	4	4,803 ^{ab,ac,ad}	p<0.01
Sosyal ağ kullanımı (T)		3706,253	4	3,727 ^{ac,ad,ae}	p<0.01
İçerik paylaşma	S13	289,743	4	1,332	önemsiz
İletişim kurma		589,394	4	3,015 ^{ab,ae}	p<0.02
İşbirliği sağlama		625,126	4	4,304 ^{ab,bc,bd,be}	p<0.01
Sosyal ağ kullanımı (T)		1108,439	4	1,059	önemsiz
İçerik paylaşma	S15	166,207	4	,755	önemsiz
İletişim kurma		505,600	4	2,564 ^{ab,ac,ce}	p<0.04
İşbirliği sağlama		279,301	4	1,836	önemsiz
Sosyal ağ kullanımı (T)		2274,968	4	2,224	önemsiz

*Yaş grubu: a(60-64), b(65-69), c(70+ yaş)

**Algılanan gelir: a(düşük), b(orta), c(yüksek)

***Sosyal ağa ulaşma aracı: a(bilgisayar), b(akıllı telefon), c(her ikisi)

†S12 a(Asla / hiçbir zaman), b(Her gün), c(Haftada birkaç kez), d(Haftada veya 15 günde bir), e(Ayda bir veya daha az)

S12-Organize grup / dernek toplantılarına katılma

S13-Dini etkinliklere katılma (camiye gitme dahil)

S15-Komşularla iletişim

“Yaşlılar İçin Yalnızlık Ölçeği” puanları üzerinde diğer değişkenlerin etkisi

Yalnızlık üzerinde bağımsız değişkenlerin etkisi varyans analizi ile araştırılmıştır (Tablo 4). Yapılan varyans analizinde algılanan gelirin yalnızlık üzerindeki etkisinin düşük olduğu ($p>0,05$) belirlenmiştir.

Yalnızlık ile yaş arasında bir ilişki olduğu, yaş ilerledikçe bireylerin kendilerini daha yalnız hissettikleri, “duygusal yalnızlık” ($F=3,514$ $p<0,03$) ve “toplam yalnızlık” boyutunun ($F=4,539$ $p<0,01$) olumsuz etkilendiği görülmektedir. Sosyal yalnızlık boyutu bakımından yaş değişkeninin etkili olmadığı ($p>0,05$) görülmektedir.

Sosyal ağa ulaşma araçları ile yalnızlık arasında ilişki bulunmaktadır, var olan bu ilişki duygusal yalnızlık

($F=8,895$ $p<0,01$) ve toplam yalnızlık boyutuyla ($F=7,930$ $p<0,01$) ilgilidir. Sosyal ağa ulaşma aracı bilgisayar olanların yalnızlık puanı daha yüksektir.

Organize grup / dernek toplantılarına katılma ($F=3,093$ $p<0,02$), dini etkinliklere katılma ($F=2,624$ $p<0,04$) ve komşularla iletişim ($F=2,575$) azaldıkça sosyal yalnızlık artmaktadır. Buna karşılık bu bağımsız değişkenlerin duygusal yalnızlık ve toplam yalnızlık üzerinde etkisi bulunmamaktadır ($p>0,05$). Bireyin çeşitli organizasyonlara, dini etkinliklere katılma ve komşularla iletişimi azaldıkça sosyal izolasyon artmakta, yaşlı birey eve ve yakınlarına (akraba ve çok yakın arkadaşlar) bağımlı kalmaktadır. Yalnız birey sosyal ağa daha fazla dahil olmakta, tek başına yaşıyorsa bu daha önemli hale gelmektedir.

Tablo 3. “Yaşlıların Sosyal Ağları Kullanım Amaçları Ölçeği”ne ilişkin analiz sonuçları (t testi)

Sosyal Ağları Kullanım Amaçları Ölçeği alt boyutları	Değişken		Aritmetik ortalama	Standart sapma	t	p
İçerik paylaşma	Cinsiyet*	E/K	36,35 / 36,64	7,12 / 8,01	-,256	önemsiz
İletişim kurma		E/K	22,48 / 19,09	7,16 / 6,54	3,257	p<0,01
İşbirliği sağlama		E/K	22,34 / 22,88	6,05 / 6,60	-,581	önemsiz
Sosyal ağ kullanımı (T)		E/K	81,17 / 78,61	15,91 / 16,72	1,061	önemsiz
İçerik paylaşma	İnternet giriş sıklığı**	H/A	37,45 / 34,28	6,95 / 7,92	2,909	p<0,01
İletişim kurma		H/A	22,19 / 19,66	6,86 / 7,44	2,393	p<0,02
İşbirliği sağlama		H/A	23,85 / 19,63	5,83 / 6,08	4,754	p<0,01
Sosyal ağ kullanımı (T)		H/A	83,49 / 73,57	14,66 / 17,31	4,253	p<0,01

*Cinsiyet: E(Erkek), K(kadın)

**İnternete giriş sıklığı: H(her gün), A(arada bir)

Tablo 4. “Yaşlıların Yalnızlık Ölçeği”ne ilişkin analiz sonuçları (ANOVA)

Yalnızlık Ölçeği alt boyutları	Değişken	Kareler toplamı	sd	F	p
Duygusal yalnızlık	Yaş grubu*	68,382	2	3,514 ^{ac}	p<0.03
Sosyal yalnızlık		10,301	2	1,219	önemsiz
Toplam yalnızlık boyutu		62,999	2	4,539 ^{ac}	p<0.01
Duygusal yalnızlık	Sosyal ağa ulaşma aracı**	164,628	2	8,895 ^{ab,ac}	p<0.01
Sosyal yalnızlık		9,443	2	1,116	önemsiz
Toplam yalnızlık boyutu		106,624	2	7,930 ^{ab,ac}	p<0.01
Duygusal yalnızlık	S12†	13,403	4	,332	önemsiz
Sosyal yalnızlık		50,317	4	3,093 ^{ab,bc,be,ce}	p<0.02
Toplam yalnızlık boyutu		59,607	4	2,121	önemsiz
Duygusal yalnızlık	S13	39,182	4	,982	önemsiz
Sosyal yalnızlık		43,069	4	2,624 ^{ab,bc,be}	p<0.04
Toplam yalnızlık boyutu		31,822	4	1,110	önemsiz
Duygusal yalnızlık	S15	24,544	4	,611	önemsiz
Sosyal yalnızlık		42,301	4	2,575 ^{bd,be}	p<0.04
Toplam yalnızlık boyutu		53,965	4	1,913	önemsiz

*Yaş grubu: a(60-64), b(65-69), c(70+ yaş)

**Sosyal ağa ulaşma aracı: a(bilgisayar), b(akıllı telefon), c(her ikisi)

†S12 a(Asla / hiçbir zaman), b(Her gün), c(Haftada birkaç kez), d(Haftada veya 15 günde bir), e(Ayda bir veya daha az)

S12-Organize grup / dernek toplantılarına katılma

S13-Dini etkinliklere katılma (camiye gitme dahil)

S15-Komşularla iletişim

Yapılan t testinde (Tablo 5), yalnızlık yaşama üzerinde cinsiyet, eğitim ve internete giriş sıklığının etkisi anlamlı bulunmamıştır ($p<0,05$). Ancak evde tek başına yaşayanlar, eşile veya eşi ve çocukları ile birlikte yaşayanlara oranla daha fazla yalnızlık sorunu yaşamaktadır ($p<0,01$). Bu nedenle de en çok sosyal ağları kullananlar yalnız yaşayanlardır.

Yaşlı bireylerin internete giriş sıklığı sosyal medya kullanımı üzerinde etkilidir ($p<0,01$). İnterneti her gün kullanan bireylerin içerik paylaşma ($F=5,784$ $p<0,01$), iletişim kurma ($F=3,346$ $p<0,01$) ve sosyal ağ kullanım puanları toplamı ($F=5,019$ $p<0,01$) diğer kullanıcılara göre daha yüksektir. İşbirliği sağlama puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 5. “Yaşlıların Sosyal Medya Kullanım Ölçeği”ne ilişkin analiz sonuçları (t testi)

Sosyal Ağları Kullanım Amaçları Ölçeği alt boyutları	Değişken		Aritmetik ortalama	Standart sapma	t	p
İçerik paylaşma	İnternet giriş sıklığı*	H/A	21,600 / 17,831	4,351 / 4,321	5,784	p<0,01
İletişim kurma		H/A	10,250 / 8,877	2,609 / 2,987	3,346	p<0,01
İşbirliği sağlama		H/A	10,457 / 10,569	2,723 / 3,307	-,256	Önemsiz
Sosyal ağ kullanımı (T)		H/A	42,307 / 37,277	6,380 / 7,281	5,019	p<0,01

*İnternete giriş sıklığı: H(her gün), A(arada bir)

Sosyal ağ ile yalnızlık ölçeği arasındaki ilişki

Sosyal ağ kullanım amaçları ile yalnızlık ölçeği alt boyutları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla korelasyon analizinden yararlanılmıştır. Araştırmada sosyal ağ “iletişim kurma” boyutu ile “duygusal yalnızlık” ve “toplum yalnızlık” arasında olumlu yönde zayıf bir ilişki bulunmaktadır. Sosyal ağ “işbirliği sağlama” boyutu ile “duygusal yalnızlık” arasında

negatif yönde, “sosyal yalnızlık” arasında olumlu yönde çok zayıf bir ilişki bulunmaktadır (Tablo 6).

Sosyal ağ “içerik paylaşma” ve “işbirliği sağlama” alt boyutları arasında olumlu yönde orta düzey bir ilişki; sosyal ağ ile alt boyutlar (içerik paylaşma, iletişim kurma ve işbirliği sağlama) arasında yüksek düzeyde ilişki bulunmuştur (p<0.001).

Tablo 6. Sosyal ağ ile diğer ölçekler arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi (korelasyon matrisi)

Ölçekler	Sosyal Medya Kullanım Amaçları			
	İçerik Paylaşma	İletişim Kurma	İşbirliği Sağlama	Sosyal Ağ (Toplam)
Duygusal yalnızlık	-,102	,247**	-,116*	,018
Sosyal yalnızlık	,113	-,108	,160*	,065
Yalnızlık (Toplam)	-,033	,208**	-,014	,071

*p<0,05 **p<0,01

Yalnızlık toplam puanı arttıkça yaşlı bireyin “iletişim kurma” ihtiyacı da artmaktadır (r=,208 p<0.01). “Duygusal yalnızlık” artışı yaşlı bireylerin daha fazla “iletişim kurma” çabası içine girmelerine neden olmaktadır (r=,247 p<0.01), buna karşılık “işbirliği sağlama” çabası azalmaktadır (r= -,116 p<0.05). “Sosyal yalnızlık” arttıkça yaşlı bireyler daha fazla “işbirliği sağlama” ihtiyacı hissetmektedir (r=,160 p<0.05). Bu da yaşlı bireylerin sosyal ağları kullanmaları arttıkça, sosyal medyaya karşı olumlu tutumlarını artırmaktadır. Sosyal ağ kullanımı arttıkça işbirliği sağlama çabasının azalması, bireylerin sosyal ortamlardan çekilmelerine neden olabilecektir.

4.TARTIŞMA

Sosyal ağlar günümüzde farklı yaş gruplarındaki bireyler tarafından farklı amaçlarla kullanılmaktadır. Gençler tarafından daha sık kullanılmasına karşın, son yıllarda yaşlılar tarafından da kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır. Sosyal ağlar içinde Facebook en çok kullanılanıdır; araştırma bulguları da bunu desteklemektedir. Yine Duggan ve ark. (2014) tarafından yapılan araştırmada da sosyal ağlar arasında facebook (% 70) en sık kullanılan sosyal

ağdır. Bunu sırasıyla instagram (% 49), twitter, pinterest ve linkedIn izlemektedir. ABD’de yaşlılar daha çok (% 62) facebook kullanmaktadır. Tüm yaş gruplarında kadın kullanıcıların % 83’ü, erkek kullanıcıların % 75’i Facebook’u tercih etmektedir. Instagram kullanıcılarının % 8’i, Twitter kullanıcılarının % 10’u, LinkedIn kullanıcılarının % 20’si, Pinterest kullanıcılarının % 16’sı 65+ yaşındadır (Greenwood, Perrin & Duggan, 2016).

Bu çalışmanın sonuçlarına göre, yaşlı bireylerin % 68.3’ü her gün, % 25.9’u de haftada en az birkaç kez sosyal ağa girmektedir. Aarts ve ark.(2015) tarafından yapılan çalışmada yaşlıların yarısından fazlası (% 56.2) haftada en az birkaç kez sosyal ağ sitelerini kullanmaktadır. Araştırma sonuçlarının daha yüksek çıkması araştırma örneklemini oluşturan bireylerin seçimi (sosyal ağ kullanıyor olması) ile ilgili olabilir. Aarts ve ark.(2015) tarafından yapılan çalışmada sosyal ağ siteleri kullanımının yalnızlıktan bağımsız olduğu, özellikle de duygusal ve sosyal yalnızlıkla ilişkili olmadığı ortaya konmuştur. Buna karşın mevcut çalışmada sosyal ağ siteleri kullanımının yalnızlıkla ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Costa ve ark. (2016) tarafından yapılan çalışmada sosyal medya kullanımına yönelik tutum ölçeğinde dört alt faktör varyansın % 61'ini açıkladığı belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarında ise üç faktörün varyansın % 51,82'sini açıkladığı görülmektedir. Araştırmada yaşlı bireyler sosyal ağı içerik paylaşma, iletişim kurma ve işbirliği sağlama amaçlarıyla kullanmaktadır. Filiz ve arkadaşları (2014:9) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada da sosyal ağı en sık sosyal etkileşim ve iletişim amaçlı, sonra eğitim amaçlı ve son olarak da tanıma ve tanınma amaçlı kullandıkları görülmektedir.

Araştırmada kendini yalnız hissedenlerin oranı % 6.3'tür. Yapılan çalışmalarda toplumda yaşlılar arasında yalnızlığın % 2-16 arasında değiştiğini, ileri yaşlarda (yaşlı-yaşlı/ 80+ yaş) ise bu oranın % 50'lere ulaştığı bildirilmektedir (Bernard, 2013:6). Bu sonuç araştırma bulguları ile benzerlik göstermektedir. Kendisini yalnız hisseden bireylerin sosyal ağı kullanma oranı daha yüksektir. Treacy ve ark (2004:4) tarafından yapılan araştırmanın bulguları, sosyo-ekonomik özelliklerin (*örneğin, yaşın artması, tek başına veya dul kadın olması, eğitim düzeyinin düşük olması, daha düşük sosyal sınıfta bulunma, kiralık konutlarda ya da akrabalarla yaşama, öz güvenini kaybetme, sağlık durumu ve ulaşım eksikliği gibi*) ve yaşam olaylarının yaşlı İrlandalı bireyler arasında yalnızlık ve sosyal izolasyonun başlangıcı ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Çalışmada yaşlı bireylerin sosyal ağları kullanmalarının ötündeki en büyük engellerden biri, kendi yaşındaki bireylerin ağları kullanmadığı gerçeğidir. Bu nedenle iletişim kurabilecekleri akraba grubu sınırlıdır. Sosyal ağları kullanan yaşlılar da genellikle daha küçük yaş grubundaki akrabaları ve çocukları ile iletişim kurarlar (ActiveAge, 2008:5). Ancak arayüzün kullanımındaki zorluklar nedeniyle, yaşlı bireylerin bilgi teknolojisi kabul ve kullanma olasılıkları daha düşüktür.

Bilgi teknolojisinin yaygınlaşmasına paralel bir gelişme olarak, demografik değişim nedeniyle nüfus da ortalama olarak daha yaşlı hale geliyor (Fritsch, Steinke & Brem, 2012:463). Bu nedenle yaşlıların bağımlılığını ve izolasyonunu engellemek için iletişim ağlarının canlı tutulması gerekir. Bu hem yerinde yaşlanmayı özendirerek tanıdık bir çevrede yaşamın sürdürülmesine hem de teknoloji kullanımı ile de çocukları, yakınları ve arkadaşları ile uzaktan da olsa kolay iletişim kurabilmelerine olanak sağlar.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma Denizli kent merkezinde sosyal ağı kullanıcı ve ankete gönüllü olarak katılan 60+ yaş kadın-erkek bireylerle sınırlıdır. Bundan sonraki çalışmalarda daha geniş bir gruba ulaşarak ölçekle ilgili psikometrik hesaplamalar yapılabilir. İkinci sınırlılığı, çalışmanın ön çalışma olması, test tekrar test güvenilirliğinin yapılmamasıdır. Bir diğer sınırlılık, ölçek maddelerinin sayısal puanlamayı gerektirmesi, yalnızca bireylerin kendi algılarına dayalı olmasıdır.

5. SONUÇ

Bu sonuçlara göre genç yaşlı (60-64 yaş) bireylerin sosyal ağı "*işbirliği sağlama*" amacıyla kullandıkları, gelir arttıkça iletişim kurma ihtiyacının arttığı, sosyal ağa ulaşma aracının tutumlar üzerinde etkili olduğu, toplumsal organizasyonlarda yer almayan / dernek toplantılarına katılmayan bireylerin daha az sosyal ağı kullandıkları ve "*işbirliği sağlama*" alt boyut puanlarının düşük olduğu, "*iletişim kurma*" alt boyutunda dini etkinliklere hiç katılmayanların, "*işbirliği sağlama*" alt boyutunda ise etkinliklere her gün katılanların puanlarının daha düşük olduğu, "*iletişim kurma*" alt boyutunda komşularla hiç iletişimi olmayan yaşlıların puanlarının daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum sosyal ilişkileri düşük bireylerin sosyal ağı kullanmalarının da düşük olduğunu göstermektedir.

Yaş ilerledikçe bireyler kendilerini daha yalnız hissetmektedirler. Sosyal ağa ulaşma aracı olarak bilgisayar kullananların yalnızlık puanı daha yüksektir. Organize grup / dernek toplantılarına katılma, dini etkinliklere katılma ve komşularla iletişim azaldıkça sosyal yalnızlık artmaktadır. Evde tek başına bulunan bireyler daha fazla yalnızlık sorunu yaşamaktadır. Sosyal ağları kullananlar da daha çok yalnız yaşayanlardır.

Sosyal ağı "*iletişim kurma*" boyutu ile "*duygusal yalnızlık*" ve "*toplam yalnızlık*" arasında olumlu yönde; sosyal ağı "*işbirliği sağlama*" boyutu ile "*duygusal yalnızlık*" arasında negatif yönde, "*sosyal yalnızlık*" arasında olumlu yönde bir ilişki bulunmaktadır. Yalnızlık toplam puanı arttıkça yaşlı bireyin "*iletişim kurma*" ihtiyacı da artmaktadır. "*Duygusal yalnızlık*" artışı yaşlı bireylerin daha fazla "*iletişim kurma*" çabası içine girmelerine; "*sosyal yalnızlık*" artışı ise daha fazla "*işbirliği sağlama*" ihtiyacı hissetmesine neden olmaktadır.

Yaşlıların refahını ve yaşam kalitesini iyileştirmek için toplumsal izolasyon ve yalnızlığa değinmenin önemi uluslararası politikalarda ve bazı ulusal sağlık stratejilerinde giderek daha fazla ele alınmaya başlamıştır. Yaşlı bireyler arasında sosyal izolasyonu ve yalnızlığı hafifletmeyi amaçlayan sağlık teşvik hizmetleri ve aktiviteleri ile sosyal ilişkileri ve zihinsel refahı geliştirmek, iyileştirmek ve sürdürmek önemlidir. Bu nedenle, yaşlıların sosyal izolasyon ve yalnızlıkları hakkında bakış açılarını belirlemek hem uygulamalar hem de politikalar açısından önemlidir. Bu çalışmada da bireyin yalnızlığı üzerinde sosyal ağın etkileri ele alınmış olup, çalışmanın bölgesel ve eğitimle ilgili sınırlamaları bulunmaktadır. Bundan sonra tüm toplum kesimlerindeki yaşlıların "*sosyal ağı ve yalnızlık*" sorunlarını ortaya koyacak çalışmalara ihtiyaç vardır. Bireyin daha uzun süre yaşamını kendi çevresinde, konutunda, diğer insanlara daha az bağımlı biçimde sürdürebilecekleri sosyal ağı dışında düzenlemelere (*ev ziyaretleri, birebir destek, sosyal faaliyetler, eğitim ve ulaşım vb.*) ihtiyaç duyulmaktadır. Bu düzenlemeler bireyin yalnızlığını ve izolasyonunu azaltacak veya ortadan kaldıracak bir alt yapı üzerinde şekillenmelidir. Böylece bireyin yalnızlığından kaynaklanan sorunlar ve hızlı kurumsallaşmanın

getirdiği olumsuzlukların ortadan kalkması sağlanabilecektir.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest

Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir / No conflict of interest was declared by the authors.

KAYNAKÇA

- Aarts, S., Peek, S. T. & Wouters, E. J. (2015). The relation between social network site usage and loneliness and mental health in community-dwelling older adults. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 30(9), 942-949. doi: 10.1002/gps.4241
- ActiveAge, (2008). The role of social networks in helping to alleviate loneliness and isolation for senior. citizens file:///C:/Users/velittin/Downloads/Lonelinessdp.pdf
- Akgül, H. & Yeşilyaprak, B. (2015). "Yaşlılar için yalnızlık ölçeği"nin Türk kültürüne uyarlaması: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 8(1), 34-45.
- Arı, E., Yılmaz, V. & Bekteş, R. (2016). Üniversite öğrencilerinin sosyal ağ kullanımına ilişkin davranışlarının teknoloji kabul modeli ile araştırılması. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12(27), 67-81. doi: 10.17130/ijmeb.2016.12.27.962
- Baltes, P. B. & Smith, J. (2003). New frontiers in the future of aging: From successful aging of the young old to the dilemmas of the fourth age. *Gerontology*, 49, 123-135.
- Bernard, S. (2013). *Loneliness and Social Isolation: Among Older People in North Yorkshire*. Social Policy Research Unit, University of York. Working Paper No. WP 2565.
- Brummett, B. H., Barefoot, J. C., Siegler, I. C., Clapp-Channing, N. E., Lytle, B. L., Bosworth, H. B., Williams, R. B. & Mark, D. B. (2001). Characteristics of socially isolated patients with coronary artery disease who are at elevated risk for mortality. *Psychosomatic Medicine*, 63, 267-272.
- Cacioppo, J. T. & Hawkley, L. C. (2003). Social isolation and health, with an emphasis on underlying mechanisms. *Perspectives in Biology and Medicine*, 46, 39-52.
- Chu, S. & Kim, Y. (2011). Determinants of consumer engagement in electronic world of mouth. *Journal of Advertising Research*, 30(1), 47-75.
- Cohen, H. L. (2002). Developing media literacy skills to challenge television's portrayal of older women. *Educational Gerontology*, 28(7), 599-620.
- Cornwell, E. Y. & Waite, L. J. (2009). Social disconnectedness, perceived isolation, and health among older adults. *Journal of Health and Social Behavior*, 50, 31-48. doi: 10.1177/002214650905000103
- Cornwell, B., Laumann, E. & Schumm, L.P. (2008). The social connectedness of older adults: A national profile. *American Sociological Review*, 73(2), 185-203.
- Costa, J. J. M., Matos, A. P., Pinheiro, M. D. R., Salvador, M. D. C., Vale-Dias, M. D. L. & Zenha-Rela, M. (2016). Evaluating use and attitudes towards social media and ICT for Portuguese youth: the MTUAS-PY scale. *icH&Hpsy 2016: 2nd International Conference on Health and Health Psychology*. Future Academy. (pp.99-115).
- de Jong Gierveld, J. & Kamphuis, F. H. (1985). The development of a Rasch-type loneliness-scale. *Applied Psychological Measurement*, 9, 289-299.
- de Jong Gierveld, J. & van Tilburg, T. (2011). *Manual of the Loneliness Scale 1999*. Vrije Universiteit, Amsterdam.
- DeVellis, R. F. (2012). *Scale Development: Theory and Applications*. Los Angeles: Sage.
- Duggan, M., Ellison, N. B., Lampe, C., Lenhart, A. & Madden, M. (2014). *Frequency of Social Media Use*. Social Media Update, <http://www.Pewinternet.org/2015/01/09/frequency-of-social-media-use-2/>
- Ellison, N., Steinfield, C. & Lampe, C. (2007). The benefits of Facebook "friends": Social capital and college student's use of online social network sites. *Journal of Computer Mediated Communication*, 12(4), 1143-1168.
- Filiz, O., Erol, O., Dönmez, F. İ. & Kurt, A. A. (2014). BÖTE bölümü öğrencilerinin sosyal ağ siteleri kullanım amaçları ile internet bağımlılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of Instructional Technologies & Teacher Education*, 3(2), 17-28.
- Fritsch, T., Steinke, F. & Brem, D. (2012). Analysis of elderly persons' social network: Need for an appropriate online platform. Proceedings of the Sixth International AAAI Conference on Weblogs and Social Media. (pp.463-466).
- Golden, J., Conroy, R. M., Bruce, I., Denihan, A., Greene, E., Kirby, M. & Lawlor, B. A. (2009). Loneliness, social support networks, mood and wellbeing in community-dwelling elderly. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 24(7), 694-700.
- Greenwood, S., Perrin, A. & Duggan, M. (2016). *Social Media Update 2016*. PewResearchCenter, <http://www.pewinternet.org/2016/11/11/social-media-update-2016/>
- Hernandez, E. (2011). *Older Adults and Online Social Networking: Relating Issues of Attitudes, Expertise, and Use*. Psychology in the College of Sciences and in The Burnett Honors College at the University of Central Florida Orlando, Florida.
- House, J. S., Landis, K. R. & Umberson, D. (1988). Social relationships and health. *Science*, 241, 540-545.
- Hutto, C. J., Bell, C., Farmer, S., Fausset, C., Harley, L., Nguyen, J. & Fain, B. (2015). Social media gerontology: Understanding social media usage among older adults. *Web Intelligence*, 13, 69-87. doi:10.3233/WEB-150310
- Joinson, A. N. (2008). Looking at, looking up, or keeping up with people? *Motives and Uses of Facebook*. Online Social Networks, Italy.

- Jöreskog, K. G. & Sörbom, D. (2004). *LISREL 8.71 for Windows [Computer Software]*. Lincolnwood, IL: Scientific Software International, Inc.
- Koçak, A. & Bulduklu, Y. (2010). Sağlık iletişimi: Yaşlıların televizyonda yayınlanan sağlık programlarını izleme motivasyonları. *Selçuk İletişim*, 6 (3), 5-17.
- Leist, A. K. (2013). Social media use of older adults: A mini-review. *Gerontology*, 59, 378-384.
- Madden, M. (2010). Older adults and social media: Social networking among those ages 50 and older nearly doubled over the past year. Washington: Pew Research Center.
- Rico-Urbe, L. A., Caballero, F. F., Olaya, B., Tobiasz-Adamczyk, B., Koskinen, S., Leonardi, M., Haro, J. M., Chatterji, S., Ayuso-Mateos, J. L. & Miret, M. (2016). Loneliness, Social Networks, and Health: A Cross-Sectional Study in Three Countries. *PLoS ONE*, 11(1), e0145264. doi:10.1371/journal.
- Rosen, L. D., Whaling, K., Carrier, L. M., Heever, N. A. & Rokkum, J. (2013). The media and technology usage and attitudes scale: An empirical investigation. *Computers in Human Behavior*, 29 (6), 2501–2511.
- Sherbourne, C. D., Meredith, L. S., Rogers, W. & Ware, J. E. (1992). Social support and stressful life events: Age differences in their effects on health-related quality of life among the chronically ill. *Quality of Life Research*, 1, 235-246.
- Şişman Eren, E. (2014). Sosyal medya kullanım amaçları ölçeğinin geliştirilmesi ve bazı kişisel değişkenlere göre incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29 (4), 230-243.
- Tomaka, J., Thompson, S. & Palacios, R. (2006). The relation of social isolation, loneliness, and social support to disease outcomes among the elderly. *Journal of Aging and Health*, 18, 359-384.
- Treacy, P., Butler, M., Byrne, A., Drennan, J., Fealy, G., Frazer, K. & Irving, K. (2004). *Loneliness and Social Isolation Among Older Irish People*. National Council on Ageing and Older People, Report no. 84. Dublin.
- United Nations, (2017). *World Population Ageing 2017 - Highlights (ST/ESA/SER.A/397)*. Department of Economic and Social Affairs, Population Division. New York.
- Usluel, Y. K., Demir, Ö. & Çınar, M. (2014). Sosyal ağların kullanım amaçları ölçeği. *Eğitim Teknolojileri Araştırma Dergisi*, 5 (2), 1-18.
- Van Tilburg, T. G. & De Jong Gierveld, J. (1999). Gesuurbepaling van de enzaamheidsschaal (Cutting scores on the De Jong Gierveld Loneliness Scale). *Tijdschrift voor Gerontologie en Geriatrie*, 30, 158-163.

Ek 1:

Yaşlıların Sosyal Ağları Kullanım Amaçları Ölçeği (YSAKÖ) Ön Çalışması

ALT BOYUTLAR		1*	2	3	4	5
Faktör: İçerik Paylaşma						
SA40	Sosyal ağları düşüncelerimi başkaları ile paylaşmak için kullanırım	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
SA41	Güncel, farklı bilgiler ve düşüncelerle karşılaşmak amacıyla kullanırım	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
SA42	Günlük yaşamla ilgili gelişmelerden haberdar olmak için kullanırım	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
SA36	Beğendiğim nesnelere (video, resim, not...) paylaşmak için kullanırım	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
SA35	Eğitim amaçlı grupları ve etkinlikleri incelemek amacıyla kullanırım	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
SA21	Arkadaşlarımla bağlantımı koparmamak için kullanırım	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
SA23	Görüşlerimi desteklemek için oluşturduğum görselleri (resim, video, vb.) paylaşmak için kullanırım	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
SA27	Komik paylaşımlara (söz ve karikatür vb.) bakmak için kullanırım	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
SA15	Arkadaşlarımla mesaj alışverişi için kullanırım	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
SA39	Sağlık sorunlarımla ilgili bilgi sahibi olmak, araştırma yapmak için kullanırım	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
Faktör: İletişim Kurma						
SA32	Diğer insanlar tarafından tanınmak amacıyla kullanırım	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
SA31	Karşı cinsle ilgili bilgi edinmek için kullanırım	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
SA13	Samimi olmadığım arkadaşlarımla iletişim kurmak için kullanırım	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
SA12	Arkadaşlarıma yüz yüze söyleyemediğim şeyleri söylemek için kullanırım	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
SA38	Farklı kültürlerden insanlarla tanışmak amacıyla kullanırım	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
SA11	Yeni arkadaşlıklar kurmak için kullanırım	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
SA33	İlgilendiğim insanlar hakkında bilgi edinmek, onların yaşamlarını incelemek amacıyla kullanırım	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
SA26	Kişisel etkinlik günlüğü oluşturmak için kullanırım	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
SA28	Mutsuz olduğumda beni mutsuz eden etkenlerden uzaklaşmak için kullanırım	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
Faktör: İşbirliği Sağlama						
SA07	Belli bir amaçla ilgili görev paylaşımı için kullanırım	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
SA08	Sosyo-kültürel etkinlik düzenlemek için kullanırım	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
SA09	Ortak bir amaç oluşturmak için kullanırım	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
SA05	Arkadaşlarımla herhangi bir konu ya da durum hakkında işbirliği sağlamak için kullanırım	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
SA06	Ortak ilgi alanına sahip kişilerle bir araya gelmek için kullanırım	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
SA03	İlgimi çeken gruplara katılmak için kullanırım	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
SA01	Herhangi bir sorunla ilgili çözüm yolları bulmak için kullanırım	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

"The Social Network Usage Scale of the Aged"

*1-Kesinlikle katılmıyorum, 2-Katılıyorum, 3-Kararsızım, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle katılıyorum